

НАСТАВНО – НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду на XXII редовној електронској седници одржаној 23. и 24. 09.2021. године изабрало нас је у комисију за оцену и одбрану докторске дисертације ЛАМИНАРНА ТЕХНОЛОГИЈА НА ПРЕЛАЗУ ИЗ СРЕДЊЕГ У ГОРЊИ ПАЛЕОЛИТ НА ТЕРИТОРИЈИ ЦЕНТРАЛНОГ БАЛКАНА, докторанткиње Софије Драгосавац.

После увида у пратећу документацију и дисертацију кандидата, слободни смо да Већу поднесемо

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Софија Драгосавац рођена је 23. 12. 1991. године у Сомбору. Основну школу завршила је у Бачког Грачацу, а гимназију у Оџацима. Дипломирала је 2014. године на Одељењу за археологију Филозофског факултета Универзитета у Београду. 2015. године стиче звање мастер археологије одбраном рада *„Технологија окресивања сечива из орињасијенског слоја Шалитрене пећине“* под менторством проф. др Душана Михаиловића.

Од 2016. године запослена је као истраживач приправник, а потом и истраживач сарадник на Филозофском факултету у оквиру пројекта *„Културне трансформације и популациона кретања у раној праисторији централног Балкана“*. У Археолошкој збирци Филозофског факултета у Београду запослена је од 2020. године.

Софија Драгосавац је учествовала у истраживању великог броја палеолитских налазишта у Србији и Црној Гори, укључујући Велику и Малу Баланицу, Пештурину, Шалитрену пећину и Црвену стијену. Од 2010. године ангажована је као сарадник и

предавач на семинару археологије у ИС Петница код Ваљева, а од 2019. године и на пројекту истраживања палеолитског налазишта Стелида на грчком острву Наксос.

Самостални је аутор четири, а коаутор три научна рада, објављених у часописима међународног и националног значаја (*Journal of Paleolithic Archaeology*, *Quaternary International*, *Гласник Српског археолошког друштва*, *Архаика*, *Годишњак Центра за Балканолошка испитивања*). У већини радова бавила се технологијом израде окресаних камених артефаката у средњем и у горњем палеолиту. Учествовала је на више научних скупова у земљи и иностранству.

Софија Драгосавац је докторску дисертацију под насловом ЛАМИНАРНА ТЕХНОЛОГИЈА НА ПРЕЛАЗУ ИЗ СРЕДЊЕГ У ГОРЊИ ПАЛЕОЛИТ НА ТЕРИТОРИЈИ ЦЕНТРАЛНОГ БАЛКАНА пријавила 2018. године. Дисертација садржи 262 стране, укључујући 121 илустрацију, 28 табли, 12 прилога и библиографију.

2. Предмет и циљ дисертације

Дисертација Софије Драгосавац се бави проблемом појаве ламинарне технологије, која представља један од најважнијих индикатора појаве анатомски модерног човека у Европи. Ламинарна технологија се најраније јавља у тзв. иницијалном горњем палеолиту на Блиском истоку, на подручју источног Балкана (у Бугарској) и у појединим деловима средње и источне Европе и централне Азије, док су најстарија оруђа на малим сечивима (тзв. ламелама), документована у орињасијену, палеолитском технокомплексу чије је присуство документовано на више налазишта на Балкану и у средњој Европи.

Приликом новијих истраживања палелита на централном Балкану испитано је више налазишта из касног средњег и раног горњег палеолита. Тиме се отворила могућност да се питање технолошке трансформације у периоду прелаза размотри и на територији централног Балкана. У том циљу, Софија Драгосавац је анализирао окресане артефакте са осам палеолитских налазишта у региону: Црвене стијене, Биоча, Шалитрене пећине, са налазишта Црвенка-Ат, из Хаџи Проданове пећине, Баранице, Пештурине, и из пећине Орловача.

Рад на дисертацији је имао за циљ да се утврди да ли се елементи ламинарне технологије јављају и на локалитетима из касног средњег палеолита и да ли се могу сматрати доказима интеракција неандерталаца и анатомски модерних људи. Циљ рада је био, такође, и да се установи да ли се на основу технолошких параметара може направити разграничење између различитих средњопалеолитских и горњопалеолитских фазијеса у средњој и југоисточној Европи.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Рад полази од хипотезе да систематска производња сечива и ламела са волуметријских језгара представља иновацију анатомски модерног човека, и да појава и промене у окресивању сечива и ламела у средњем палеолиту сведоче о интеракцијама неандерталаца и модерних људи које су могле да се различито манифестују у појединим географским и еколошким зонама. У том циљу, обављено је поређење резултата са налазишта лоцираних у подунавској и приморској зони, и у унутрашњим деловима Балканског полуострва.

4. Кратак опис садржаја дисертације

У уводним поглављима кандидаткиња се осврнула на значај проучавања ламинарне технологије, историјат, метод и циљеве истраживања. Анализа камених артефаката је обављена на основу морфотехничких и морфометријских атрибута, уз коришћење различитих статистичких тестова. У централном делу рада представљени су резултати испитавања ламинарне компоненте у скуповима артефаката са орињасијенских и средњопалеолитских налазишта. За свако налазиште изнети су закључци о заступљености ламинарне технологије, методама окресивања, техникама одбијања, разликама између производа неламинарне и ламинарне технологије, као и разликама у технологији израде сечива и ламела. У другом делу рада размотрена је варијабилност индустрија у простору и времену - у сва три претходно дефинисана региона. Резултати истраживања размотрени су у контексту проучавања прелаза из средњег у горњи палеолит на ширем подручју југоисточне Европе. Докторска дисертација се завршава кратким сумирањем резултата и смерницама за даља истраживања.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Рад Софије Драгосавац представља прву детаљну студију промена у технологији окресивања на прелазу из средњег у горњи палеолит у југоисточној Европи. Посебан значај има чињеница да је успела да до детаља реконструише различите методе окресивања како у средњем тако и у горњем палеолиту. Њена истраживања су показала да је ламинарна компонента присутна у средњопалеолитским индустријама, али да не представља јасан индикатор интеракција између неандерталаца и модерних људи. Утврђено је да сечива и ламеле са тих локалитета нису окресиване применом волуметријског (горњопалеолитског) метода и да производи окресивања нису стандардизовани. Осим тога, поуздано је утврђено да се на основу технологије окресивања сечива и ламела не може направити дистинкција између прото-орињасијена и орињасијена, бар када је у питању подручје средње и југоисточне Европе.

Импликације ових истраживања су далекосежне. Сада је потпуно јасно да су неандерталске заједнице на Балкану почеле да примењују ламинарну технологију и пре појаве модерних људи, али да производња сечива и ламела није била операционализована и стандардизована како у стаништима тако и на ужем и ширем регионалном нивоу. Из резултата дисертације произилази да нема индиција које би указивале на присуство иницијалног горњег палеолита на централном Балкану. Закључак да се прото-орињасијен и орињасијен не могу разграничити само на основу технолошких параметара доводи у великој мери у питање доминантна схватања о технолошкој варијабилности и популационим померањима на прелазу из средњег у горњи палеолит у југоисточној Европи.

6. Закључак

Докторска дисертација Софије Драгосавац представља оригинални научни рад. Полазне претпоставке рада су јасно дефинисане, методологија истраживања је прецизно формулисана и доследно спроведена, а закључци су изведени на основу поуздано утврђених чињеница. Ова дисертација несумњиво представља значајан допринос проучавању прелаза из средњег у горњи палеолит у средњој и југоисточној Европи. Стога сматрамо да су испуњени сви услови за одобрење јавне одбране докторске дисертације Софије Драгосавац под насловом „Ламинарна технологија на прелазу из средњег у горњи палеолит на територији централног Балкана“.

У Београду, 15. новембра 2021. године

Чланови комисије

др Душан Михаиловић, редовни професор (ментор),
Филозофски факултет у Београду

др Марко Порчић, ванредни професор,
Филозофски факултет у Београду

др Јасна Вуковић ванредни професор,
Филозофски факултет у Београду

др Јосип Шарић, научни сарадник
Археолошки институт у Београду